

Saavutettavuuskirjasto

CELIA

Opas koskettelukirjan käyttäjälle

Hyvä huoltaja tai yhteyshenkilö!

Tämän oppaan tarkoitus on ohjata ja helpottaa koskettelukirjojen lukuhetkiä ja lainausta. Toivomme, että oppaasta on hyötyä ja iloa omiin lukuhetkiinne.

Opasta ei tarvitse palauttaa.

Koskettelukirjojen merkitys lapselle

Koskettelukirjat ovat tunnustelemalla luettavia kuvakirjoja, joissa kuvat ovat olennaisilta osin kolmiulotteisia. Kuvien esittämät esineet ja hahmot ovat muodoiltaan pelkistettyjä ja väreiltään selkeitä.

Koskettelukirja kehitettiin alun perin näkövammaisen lapsen kuvakirjaksi. Koskettelukirjat tukevat kuitenkin myös esimerkiksi monivammaisten ja kehitysvammaisten lasten ja nuorten kasvua.

Koskettelukirjojen avulla

- lapsi oppii tulkitsemaan ja hahmottamaan ympäröivää maailmaa
- lapsi oppii uusia sanoja ja käsitteitä
- lapsen mielikuvitus kehittyy
- lapsen aistitoiminnot harjaantuvat
- lapsi voi harjoittaa hienomotorisia taitoja
- lapsi oppii keskittymään kiinnostuksen suuntautuessa pieniinkin yksityiskohtiin
- näkövammaisen lapsen valmiudet oppia pistelukutaitoja kehittyvät.

Koskettelukirjoista näkövammaiset lapset saavat saman hyödyn, jonka painetut kuvakirjat antavat näkeville lapsille. Suomessa koskettelukirjoja on valmistettu vuodesta 1984 alkaen.

Ensimmäinen tutkimusmatka kosketeltaviin kuviin

Kun lapsi ensimmäisen kerran tutustuu koskettelukirjaan, anna hänen ensin itse rauhassa selailla kirjaa ja tunnustella kuvia ilman, että hänelle luetaan kirjan tarinaa tai kysellään kuvista. Sen jälkeen, kun lapsi on tehnyt oman tutkimusmatkansa kirjaan, aseta kirja lapsen eteen oikein päin ja aloita lukeminen sivu sivulta yhdessä lapsen kanssa, rauhallisesti lapsen ehdoilla edeten.

Jos lapsi ei ole heti kiinnostunut kuuntelemaan tarinaa, jätä se toistaiseksi kesken. Pelkästään kuvia tutkimalla lapsi saa tietoa erilaisista asioista ja hahmoista, joita kuvat esittävät. Tarinan voi tuoda mukaan lukuhetkeen seuraavilla kerroilla.

Ensimmäinen tutustumiskerta antaa lapselle kuitenkin tärkeää tietoa siitä, että on olemassa kirjoja, joissa on kuvia ja tekstiä ja että tällaisia kirjoja tutkimalla löytää satuja ja tarinoita. Tärkeintä hyvän lukukokemuksen kannalta on luoda tilanteesta turvallinen ja kiireetön yhdessäolon hetki.

Koskettelukirjan lukeminen yhdessä näkövammaisen lapsen kanssa

Vaikeasti näkövammaisen lapsen tulisi saada tutustua pistekirjoitukseen jo hyvin aikaisessa vaiheessa, noin kahden vuoden iästä alkaen. Vaikka pieni lapsi ei vielä ymmärrä pistekirjoitusta, voi hänen mielenkiintonsa pisteitä kohtaan herätä, ja hän ehkä haluaa tietää, mitä pisteet tarkoittavat. Yksi tapa tutustuttaa lapsi pistekirjoituksen maailmaan jo aivan pienestä pitäen on lukea yhdessä koskettelukirjoja. Lähes kaikissa koskettelukirjoissa on teksti myös pistekirjoituksella.

Kymmenellä sormella näkee enemmän kuin yhden käden sormilla. Kannusta lasta siksi tutkimaan kuvia molemmilla käsillä!

Kun luet koskettelukirjaa yhdessä lapsen kanssa, tee lukuhetkestä mukava ja rauhallinen. Joskus lapsen voi olla vaikea ymmärtää kirjan tekstiä. Silloin on parempi kertoa teksti omin sanoin, tutkia kuvia yhdessä ja keskustella niistä lapsen kanssa.

Kun näkevä henkilö katsoo kuvaa, hän näkee yleensä koko kuvan samalla kertaa. Näkevä henkilö katsoo ensin kokonaisuutta, sitten yksityiskohtia. Kun kuvaan tutustuu sormilla tunnustellen, näkeminen tapahtuu päinvastaisessa järjestyksessä: ensin tehdään havaintoja yksityiskohdista ja tämän jälkeen – pala palalta tunnustellen – muodostuu kokonaiskuva.

Miten koskettelukirjan kuvien ymmärtämistä voi lisätä?

Auttaaksesi lasta hahmottamaan ympäristöään vertaa koskettelukirjan kuvia lapsen omaan ympäristöön. Jos kirjassa on auto, voit hakea esille lapsen leikkiauton ja seuraavan kerran ulkoiltaessa voitte tutkia oikeaa autoa yhdessä lapsen kanssa. Hedelmistä kertovaa kirjaa lukiessanne voit tarjota lapselle lisää tietoa hedelmistä antamalla hänen tunnustella ja maistaa kutakin hedelmää, kun siitä kerrotaan kirjassa. Tai lukiessanne tarinaa Liisa-kissasta voit muistella sopivassa kohdassa lapsen kanssa, missä hän on kenties silittänyt kissaa. Miltä sen turkki tuntui? Kehräsikö kissa? jne.

Koskettelukirjoissa kuvatut esineet ja hahmot eivät usein ole todellisen kokoisia. Havainnollista niiden todellista kokoa vertaamalla sitä lapselle tuttuihin asioihin ja esineisiin. Esimerkiksi leppäkerttu on oikeasti yhtä pieni kuin lapsen sormen kynsi.

Koskettelukirjan lukeminen yhdessä toimintarajoitteisen, näkevän lapsen kanssa

Näkevän lapsen lukukokemuksessa kuvien merkitys korostuu: pikkulapsen kirja sisältää pelkästään kuvia ja iän karttuessakin kuvat ovat olennainen osa tarinaa ja tukevat tekstisisällön ymmärtämistä.

Koskettelukirjojen pelkistetty kuvamaailma voi auttaa toimintarajoitteista näkevää lasta keskittymään kirjan tarinaan: pelkistetyt kuvat ovat helposti hallittavia ja ymmärrettäviä, eivätkä aiheuta samanlaista viriketulvaa kuin usein hyvin värikkäät ja runsassisältöiset kuvitukset painetuissa lastenkirjoissa.

Muodoiltaan voimakkaastikin yksinkertaistetut kuvat myös helpottavat kuvien esittämien asioiden tai esineiden hahmottamista. Samoin hahmottamista edesauttaa se, että koskettelukirjojen kuvat ovat useimmiten yksivärisiä ja värien kontrastit hyvät, jolloin eri kuvat erottuvat selkeästi toisistaan. Hyvin erottuvat kuvat jo itsessään ohjaavat lasta etenemään kirjan tarinassa.

Tutustu kirjan tarinaan etukäteen, jotta voit aluksi kertoa sen omin sanoin lyhyesti lapselle. Siinä vaiheessa, kun paneudutte yhdessä esimerkiksi tarinaan Liisa-kissasta, muistele sopivassa kohdassa lapsen kanssa, missä hän on kenties nähnyt kissan aiemmin – Minkä värinen se oli? – Oliko se jo iso kissa vai kissanpentu? – Millä tavalla se oli erilainen kuin Liisa-kissa? jne.

Ohjaa tarinan etenemistä myötäeläen ja lapsen tahdissa. Jos pisteteksti kirjan sivuilla häiritsee lasta, tekstin voi peittää tyhjällä paperiarkilla.

Koskettelukirjojen moniaistinen maailma: ääniä, tuoksua ja muotoja

Koskettelukirjoja tutkiessaan lapsi voi saada monenlaisia aistielämyksiä. Koskettelukirjoissa tuntoaistia aktivoivat ennen kaikkea tunnusteltavuudeltaan erilaiset materiaalit. Lapsen tunnustellessa kuvia eri materiaalit tuntuvat hänen käteensä esimerkiksi pehmeiltä, karheilta, liukkailta, kimmoisilta, venyviltä tai viileiltä. Myös kuvattavien asioiden ja esineiden vaihtelevat muodot tarjoavat virikkeitä tuntoaistille.

Materiaalit itsessään voivat tuottaa myös kuuloaistimuksia: yksi materiaali rapisee, toinen kopisee, jostakin materiaalista saa syntymään kumean ja jostakin kilahtavan äänen. Kuuloaistimuksia synnyttävät myös erilaiset koskettelukirjaan kiinnitetyt esineet. Kirjassa voi olla esimerkiksi helisevä kulkunen tai vinkupainike elävöittämässä tarinaa. Tai kirjassa saattaa olla mukana lastenlauluja sisältävä cd-levy. Joissakin kirjoissa itse tarina on luettu äänitteeksi.

Koskettelukirjoissa käytetään joskus myös hajuaistimuksia tuottavia ainesosia. Esimerkiksi tiettyyn kuvaan on voitu lisätä tarinaa tukemaan hyvin pieni määrä metsän, ruusun, jonkin hedelmän tai mausteen tuoksuista eteeristä öljyä. Ajan mittaan tuoksuilla on kuitenkin taipumus laimeta aineiden haihtumisen myötä.

Ja tietysti koskettelukirjojen kirkkaat värit ja hauskat hahmot aktivoivat myös näköaistia silloin, kun lukijana on näkevä tai heikkonäköinenkin lapsi.

Tärkeää muistaa koskettelukirjoja lukiessa

- Koskettelukirjat voivat sisältää pieniä osia, jotka irrotessaan saattavat aiheuttaa tukehtumisvaaran. Kirjan osien kiinnitykset tarkistetaan Celiassa aina ennen kirjan lainaamista, mutta silti osasten mahdollinen irtoaminen on hyvä ottaa huomioon.
- Koskettelukirjojen kuvissa on voitu käyttää esimerkiksi aitoa turkista, linnun sulkia tai erilaisia tuoksuja. Jos tiedät lapsen olevan allerginen näille materiaaleille tai joillekin tuoksuille, ilmoita siitä Celian asiakaspalveluun kyseisten materiaalien välttämiseksi.
- Tutustu lapsen kanssa koskettelukirjojen kuviin aina puhtain käsin, jotta kirjat pysyvät siisteinä ja niitä on mukava lainata uudelleen seuraavalle lukijalle.

Koskettelukirjoja eri käyttäjille

Ensikirjat ovat pienille, kaksi vuotta täyttäneille lapsille tarkoitettuja koskettelukirjoja. Ne sisältävät kuvia ja kuvatekstejä. Ensikirjoissa ei kuitenkaan ole vielä kokonaisia tarinoita. Usein nämä koskettelukirjat ovat kooltaan pieniä ja kevyitä.

Pienten lasten koskettelukirjat sisältävät jo lyhyitä tarinoita ja enemmän kuvasivuja.

Esikoulu- ja kouluikäisille tarkoitetuissa kirjoissa on yksityiskohtaisempia kuvia. Koskettelukirjat ovat aiheiltaan monipuolisempia: ne voivat kuvata vaikkapa seikkailuja, harrastuksia, tunteita tai arkipäivää, kuten koulunkäyntiä tai perhettä. Myös erilaiset tehtävä- ja tietokirjat ovat suosittuja.

Nuorille ja aikuisille on koskettelukirjoja esimerkiksi kansansaduista sekä luonto- ja tietokirjoja.

Käytännön ohjeita koskettelukirjojen lainaamiseen

Koskettelukirjoja lähetetään lainaksi toivomallasi tavalla: joko tilauksesta tai ilman eri pyyntöä edellisten lainojen palauduttua. Kirjojen laina-aika on kuusi viikkoa. Kirjat toimitetaan pakettilähetyksinä kirjasalkussa lähimpään postitoimipaikkaasi, jonne ne myös palautetaan. Kaikissa lähetyksissä on mukana lähetyks- ja palautusosoitekortit. Kirjasalkussa osoitekortit ovat salkun sivussa muovitaskussa. Saavutettavuuskirjasto Celia maksaa postimaksut.

Kun tarvitset pidemmän laina-ajan

Voit uusia lainan ottamalla yhteyttä Celian asiakaspalveluun. Lainan voi uusia kerran ja sen jälkeen kirjat tulee palauttaa. Näin varmistetaan, että sopivia kirjoja riittää kaikille. Uusia kirjoja lainataan vasta, kun kaikki aiemmat lainat ovat palautuneet.

Liitteet

Joihinkin kirjoihin kuuluu irrallisia esineitä sekä erillisiä tekstiliitteitä tai äänitteitä. Kaikki kirjaan kuuluvat liitteet lainataan aina kirjan mukana.

Käytä lukemiseen vain tarvitsemiasi liitteitä ja säilytä muut liitteet kirjasalkussa odottamassa kirjan palautusta. Kun palautat kirjan, palauta kaikki siihen kuuluvat osat kirjan mukana. Jos unohdat palauttaa kirjan liitteen, palauta se Celiaan esimerkiksi kirjekuudessa.

Jos kirjoista irtoaa osia, palauta ne kirjan mukana, jotta kirja voidaan korjata ja lähettää taas seuraavalle lainaajalle.

Palautelomake

Kirjalähetyksen mukana saat palautelomakkeen, josta näet eräpäivän.

Palautelomakkeeseen voit kirjata kaikki huomiot kirjan soveltuvuudesta lapsen käyttöön sekä uudet kirjatoiveet. Jos pyydät lainaksi jotakin tiettyä kirjaa tai aihepiiriä, on hyvä huomata, että koskettelukirjojen suuren suosion vuoksi kirjaa voi joutua odottamaan.

Lomakkeeseen voit kirjata myös muut Celian asiakaspalveluun tarkoitetut viestit, kuten toivotut lainaustauot tai osoitteenmuutokset.

Antoisia luku- ja satuhetkiä!

Celian asiakaspalvelun yhteystiedot:

palvelut@celia.fi

0295 333 050 (puhelinpalvelu avoinna ma-to klo 9–11)

Lisätietoa Celian koskettelukirjoista:

Celia.fi/kirjat-ja-aineistot/koskettelukirjat

@celiakirjasto

